

KØBMANDEN JACOB SEVERINS GRØNLANDS-KOLONISATION

Af kaptajn *Ingvard Olsen*

Langt tilbage i tiden har man med mere eller mindre held, navnlig det sidste, forsøgt at udnytte Grønlands naturrigdomme i handelsmæssig henseende ikke alene fra statsmagtens og forskellige handelsselskabers side, men også dristige handelsfolk har for egen regning og risiko forsøgt sig på dette område.

Blandt disse sidste er Sæby-købmanden Jacob Severin, efter hvem kolonien Jakobs-havn er opkaldt, og hvis gerning og fortjenester på den for ham i Sæby rejste mindsten er kort beskrevet med indskriften: »Han undsatte Hans Egede. Bevarede Grønland for Danmark«.

Jacob Severin blev født den 27. oktober 1691 i Sæby, hvor hans fader var byfoged, og han studerede til en begyndelse teologi, men ved ægteskab i 1713 med den 40 år ældre, men velhavende Maren Nielsdatter, der var enke efter købmand Segud Langwagen, blev han ejer af dennes forretning og drev herefter storhandel på Island og Finmarken og senere også hvalfangst ved Spitsbergen. Han nød efterhånden stor anseelse og blev bl. a. medlem af de 32 mænds råd, senere dettes formand.

Forhistorien til hans indsats på Grønland var dels Bergenskompagniets opløsning og dels Frederik den fjerdes kolonisationsforsøg.

I 1721 var det lykkedes Hans Egede efter en række kampe og besværligheder at få en grønlandsk mission sat i værk, idet han fik startet et lille grønlandsk kompagni i Bergen og selv indskibede sig herfra med kone og børn til Grønland, hvor han anlagde kolonien Godthåb, men dette handelskompagni kunne dog – uagtet den understøttelse det ifølge kongelig forordning af 16. marts 1725 havde erholdt i form af gaver, som pålagdes alle undersåtter i Danmark og Norge, bønderne dog undtagne, at skænke kompagniet – ikke bestå. Handel og mission blev som følge heraf i 1728 overtaget af regeringen, som derefter påbegyndte en storstilet kolonisationsplan, i forbindelse med hvilken kongen bestemte, at der skulle anlægges et stærkt citadel i Grønland, og den 26. april 1728 afsejlede galioten »West Vlieland« med en besætning på 20 mand fra København til Bergen og derfra til Grønland, og efterfulgtes den 21. maj af koffardiskibene »Morianen« og »Fortuna«, der medbragte de til kolonien hørende folk og fornødenheder, herunder proviant til 2 år og 10 heste.

Den 7. maj var major Claus Enevold Paars blevet udnævnt til guvernør for kolonien, og instruktionerne til såvel ham som skibscheferne gik bl. a. især ud på den rene luther-ske læres udbredelse, og at kolonien skulle flyttes til det sted, som var bekvemmest, hvorefter fortet og de nødvendige bygninger skulle opføres.

Såsnart kolonien var nogenlunde etableret, skulle guvernøren søge al mulig under-retning om østkysten af Grønland, hvor Hans Egede håbede at finde efterkommere af sine landsmænd, og der blev endvidere givet instruktion om, at de indfødte skulle be-handles med fredsommelighed og velvilje, og der måtte ikke ske dem nogen overlast, sålænge de forholdt sig fredelige; for at vinde dem samt belønne de tjenester, de måtte yde, skulle der gives dem foræringer i form af synåle, knappenåle, fiskekroge, knive, spejle og lignende småting.

Major Paars' rejse over indlandsisen mislykkedes imidlertid fuldstændigt, men fortet ved Nipisat var dog blevet anlagt og fik en efter forholdene ret imponerende størrelse. Desværre kunne hverken officerer eller mandskab forliges indbyrdes, og hele styrken forlod fortet ud på sommeren 1730, hvorpå hollænderne, som spillede herrer i landet, afbrændte alle bygningerne.

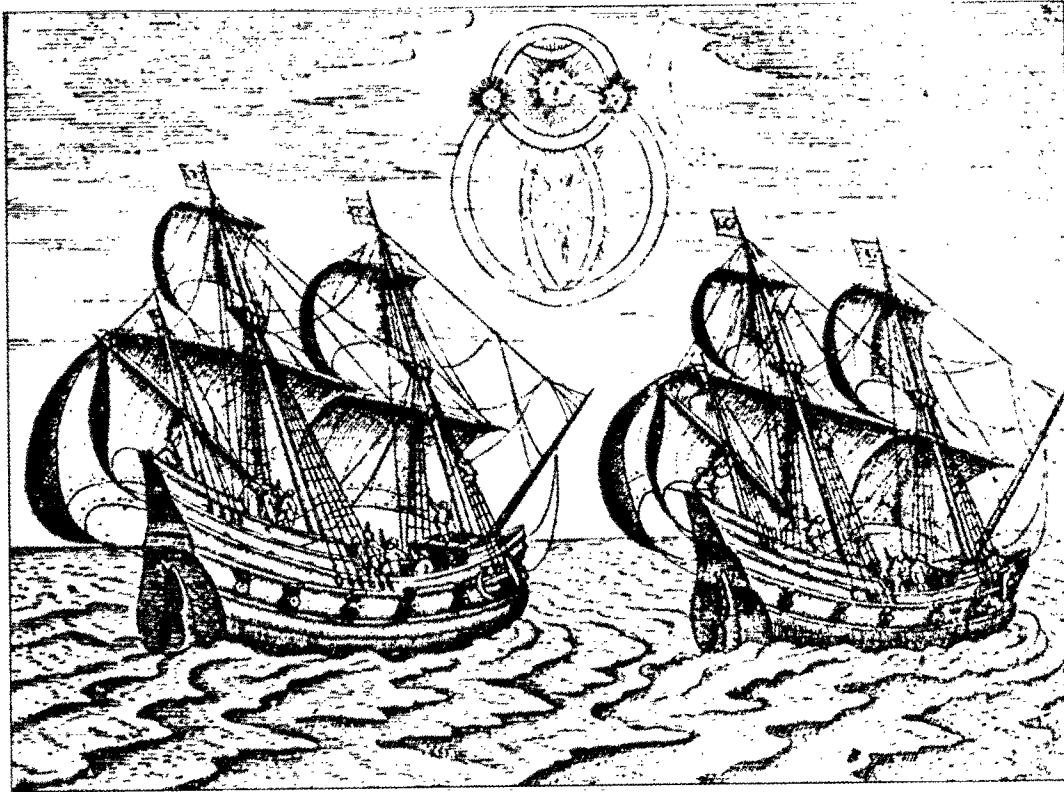
Da Christian den Sjette på baggrund heraf straks efter sin regeringstiltrædelse over-vejede at opgive missions- og koloniseringsarbejdet i Grønland, var Severin en af de få talsmænd for en fortsættelse; han tilbød selv at overtage både handelen og missionen i 6 år mod en statssubvention på 2-3000 rd. årlig, og efter at handelen havde ligget stille i et par år, overdroges denne og missionen den 16. marts 1734 til Severin i privat entrepriser, efter at han året forud havde haft et skib til Diskobugten på en handelssek-pedition, der forløb meget heldigt og gav ham yderligere mod på at overtage handelen.

Hans værste konkurrenter var hollænderne, som drev handel i Diskobugten, havde faste handels- og hvalfangerstationer og ofte stillede sig fjendtligt overfor danskerne, idet de holdt på deres ret som dem, der var kommet først.

Jacob Severin var da også klar over, at der måtte arbejdes energisk i Diskobugten, hvor det største antal grønlændere langs hele kysten fra Kap Farvel var samlede; blev hollænderne først slået ud her, kunne det overhovedet ikke betale sig for dem at handle andre steder i Grønland.

Severin udsendte i 1734 til koloniens anlæggelse og på handelstogt 3 skibe, og efter at disse havde truffet hinanden i Diskobugten, gik den 14. juni om natten skipper og køb-mand i land »for at udse en belejlig skibshavn og bygningsplads«. Dagen efter kastedes anker i den fundne havn, og allerede en halv snes dage senere indviedes kolonien ved gudstjeneste. Dette gav den sygeligt nedbrudte Hans Egede nyt mod og medførte kolo-nien Christianshaabs fødsel, danskernes anden koloni og den første i Diskobugten, op-kaldt efter Christian den Sjette.

Kolonien var heldigt anlagt, men hollænderne fortsatte med at fremture i området og

To pinker. På Severins togter til Grønland anvendtes også skibe af denne type.

foretog ofte tvangshandel med de indfødte, fratog dem deres produkter og gav dem Nürnbergerkram i stedet. Dette medførte fra Severins side en anmodning til kongen om beskyttelse, hvorefter den danske regering forbød alle fremmede at drive fangst nærmere end fire mil fra land og at handle med de indfødte 15 miles afstand fra Christianshåb og fremtidig anlagte kolonier.

Dette ville hollænderne imidlertid ikke finde sig i, og det kom gentagne gange til rivninger, hvorfor fregatten »Blaa Heyre« i somrene 1736 og 1737 sendtes til Grønland for at håndhæve forbudet.

Denne påbegyndte inspektion fra statsmagtens side blev imidlertid for dyr for den kongelige kasse og kunne derfor ikke fortsættes, men da hollænderne nu også »armede« deres skibe og fortsatte »negocen« som sædvanlig, og da Jacob Severin ville have et forsvær for sin handel, tilbød han selv at armere sine skibe. Dette tilbud blev modtaget, hvorefter der meddeltes ham defensionsfrihed, og hvert af hans skibe blev forsynet med kongeligt flag og vimpel, der dog kun måtte hejses indenfor koloniens handelsgrænser, og når en kanon løsnedes til eget eller grønlændernes forsvar.

Endvidere kendte en kongelig instruks af 21. februar 1738 skibene berettigede til indenfor koloniområdet at bemægtige sig fremmed skib og gods som god pris for Danmark, det vil sige for købmand Severin, hvilket blev omsat i praksis samme år, idet købmand Fersleff med bevæbnet mandskab begav sig ud til et i nærheden af Christianshaab liggende hollandsk skib og »erobrede det uden videre modstand«.

I marts 1739 fik admiralitetet ordre til fra søtøjhuset at overlade Severin »til det grønlandske værns sikkerhed« 10 kanoner med tilbehør samt 350 kugler og 100 skråsække, hvilket materiel, efter at være anbragt om bord på 3 af Severins skibe, allerede den 6. juni samme år kom i brug i det første og hidtil eneste kendte, men dog ublodige »søslag« i grønlandsk farvand.

Midt i maj lå et af Severins skibe, en pinke, til ankers ved Kronprinsens Ejland, øerne syd for Godhavn, da det blev prajet af en hollandsk galease »Straat Davids«, hvis fører spurgte, om danskerne var venner eller ikke. Danskerne svarede, at de havde ordre til at erklære hans skib og ladning for prise, hvortil hollænderen udæskende og pralende truede med, at dette skulle komme til at koste menneskeliv, thi danskerne drev sørøveri, hvilket opbringelsen af det hollandske skib det foregående år viste, medens hollænderne var ærlige frihandlere med tilladelse fra generalstaterne.

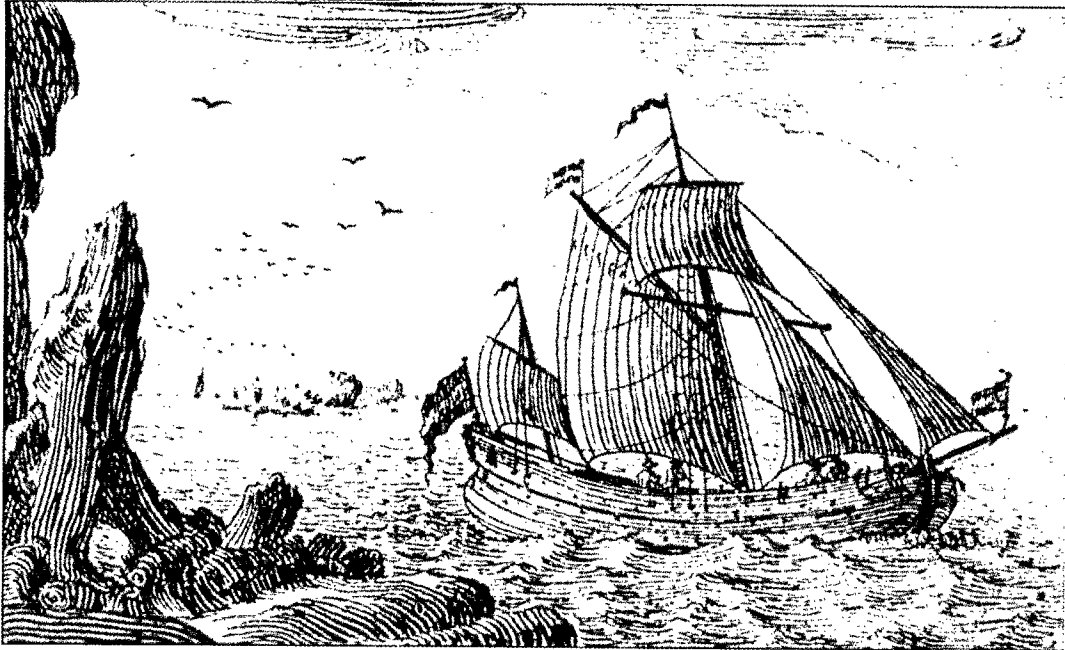
Efter denne trusel satte »Straat Davids« kurs mod Christianshaab, og efter at 4 andre hollandske fartøjer undervejs havde sluttet sig til »Straat Davids«, lagde alle 5 skibe sig til ankers ved Jacobsholmen, kort nord for kolonien, hvorved der spredtes skræk og rædsel blandt grønlænderne i sydøstbugten, særlig hos dem, der året forinden havde været vidner til det hollandske skibs opbringelse.

Efter anmodning fra en hollandsk missionær, der var om bord i »Straat Davids«, gik missionær Povl Egede om bord i dette skib, hvor han blev modtaget med flagkipning og faldrebshonnør, men ellers kun fortrydelse over den medfart, det hollandske skib året forinden havde fået; han fik tillige forevist kanoner, svingbasser, pistoler og andre våben, som de hollandske skippere erklærede at ville forsvare sig med, såfremt de blev angrebet.

Et par dage efter gik den hollandske styrke til ankers i havnen Makeljik Oud – det nuværende Jakobshavn – midt i den nyanlagte kolonis område. Her havde imidlertid Severins 3 skibe samlet sig, og det største, en armeret galiot ført af skipper Niels Fynboe, højste flag og vimpel og affyrede et skud for at opfordre hollænderne til at komme om bord, hvilket disse dog ikke fandt sig foranlediget til.

Efter at have holdt rådslagning om, hvad man herefter skulle foretage sig, sendte danskerne 4 mand over til hollænderne for påny at oplyse dem om den kongelige instruks samt opfordre dem til at forlade kolonien med det gode, men hollændernes svar gik ud på, at »det ville ikke ske, førend de skulle gå ud med splinter«.

De 3 danske skibe lagde sig herefter udenfor havnen, og da vejret blev dårligt og

En hollandsk galiot.

hollænderne desuden var talmæssigt overlegne, besluttede skipper Fynboe sig til at gøre pinen kort og åbnede de aktive fjendtligheder med et skarpt skud. Hollænderne reagerede stadig ikke, skønt alle 3 danske skibe efterhånden fyrede med deres kanoner, men da alle de hollandske skibe i løbet af en god timestid havde lidt ikke så lidt skade – det yderste fik 2 kugler gennem skibssiden og 1 i stormasten – strøg hollænderne flaget som tegn på overgivelse, hvorefter skipperne kom om bord i Fynboes galiot, hvor deres skibe erklæredes for priser.

Skytset på »Straat Davids«, en svingbasse, to muskedonnere og tre musketter, viste sig at være skarpladte, og da danskerne spurgte, om ladningen var til dem, fik de et bekræftende svar, og kun afstanden var skyld i, at danskerne ikke havde fået svar på tiltale. Kanonerne på Severins skibe havde haft større rækkevidde end hollændernes og havde derved elimineret hollændernes overlegenhed med hensyn til skibe og mandskab.

De hollandske besætninger, ialt 44 mand, fik overladt nogle chalupper med proviant og fik derefter forbindelse med landsmænd, som bragte dem velbeholdent hjem, medens danskerne overtog skibene, af hvilke dog de to, som var gamle og havde lidt ikke så lidt ved beskydningen, måtte hugges op, men af materialerne fra dem opførtes en ny købmandsbolig, medens Severins lille eskadre, der nu talte 5 skibe, i juli samme år velbeholdent og forsynet med mange gode varer fra de opbragte skibe ankom til »Grønlands Lykke« i Hals, hvor »Grønlands Patron« Jacob Severin residerede.

Til alt held savnede generalstaterne på den tid både lyst og energi til at øve pres på Danmark til fordel for de skadelidte, og affæren førte således kun til yderligere dansk fremgang i Grønland, og Severin fik balance i sine regnskaber og mod til yderligere virksomhed, selv om andre tilbageværende hollændere efter denne affære truede med at opbrænde kolonien, når de danske skibe var borte, og »ved daglig skyden op ad kolonien« og ved at skyde i isen for at bane sig vej gennem denne noksom gav tilkende, hvad de gerne ville, om de turde.

Severins handelstogter udførtes dels med koloniskibene, dels med en på Grønland stationeret jagt, der om vinteren toges på land, og handelen trivedes vel og tiltog hurtigt, ligesom der fandt forskellige opførelser af bygninger og en del forbedringer sted.

Ifølge et reskript af 1. april 1741 indrettedes der en »sommer-missionsloge«, som kaldtes Jakobshavn efter »Grønlands Patron« Jacob Severin, og her oprettedes et lille varehus med et kammer, hvor missionæren skulle bo om sommeren for at undervise og assistenten for at handle; det sidste lykkedes i begyndelsen bedst, og i 1743 var der om foråret »så stærk køring med spæk til kolonien hver dag, som på torvedagene i København«, men de første år var drøje for kolonisterne, som plagedes meget af skørbug og dysenteri, og mangen vinter måtte matroserne »tage hver sin vej til de vilde« på grund af utilstrækkelig brændselsbeholdning.

I 1731 havde Hans Egede foreslået anlægget af en koloni omtrent på højden af Frederikshaab, hvilken tanke virkeliggjordes en halv snes år senere, men besejlingen af denne var i de første år forfulgt af alle mulige uheld. Skibet, som bragte de første indvandrere hertil fra Godthaab, forulykkede totalt på tilbagerejsen til Danmark, og det andet skib, som skulle overføre materiale til bygningerne, måtte overvintre i Norge; først det femte år havde man held med sig, men året efter kunne skibet, skønt værende tæt ud for kolonien, på grund af storm ikke nå ind, men måtte vende hjem til Danmark med provianten og de andre forsyninger til kolonien.

Da besejlingen således blev Severin for kostbar og risikabel, idet han trods store subventioner fra regeringen og den gode begyndelse på sit foretagende ikke i længden kunne få virksomheden til at betale sig, ansøgte han i 1748 kongen om lov til at opgive besejlingen, og kongen overlod derefter det følgende år Grønlands besejling til det tre år forinden dannede kongelige octroyerede almindelige handelskompagni.

Hermed var Jacob Severins saga som grønlandskolonisator ude. Handelen har sikkert ikke bragt ham vinding, men for missionen og kolonisationen var hans virke af afgørende betydning, og hans indsats for vor store nordlige koloni, nu en del af vort land, bør ikke være glemt, efter at han alene i hele kongeriget Danmark-Norge havde haft mod og energi til at fortsætte kolonisationen, besejlingen og handelen, efter at først Bergenskompagniet og efter dette den kongelige handel efter dyrekøbte erfaringer havde måttet give op.

I 1736 havde han købt hovedgårdene Dronninglund og Dronninggård med ialt 1000 tdr. Htk. gods, hvortil hørte bl. a. Hals ladegaard og vidtstrakte skove, der gav tømmer til hans mange skibe. Fra bøndergodset fik han folk til skibene og koloniseringen på Grønland, og ved gården Bløden i Hals, som han kaldte »Grønlands Lykke«, anlagde han skibsbyggeri og trunkogeri samt en vinterhavn for sine Skibe.

Selv havde Severin, der betegnes som en sjældent human husbond, til sin død den 23. marts 1753 fast ophold på Dronninglund. Nogen rig mand blev han aldrig; hverken Grønland eller handelen på Finmarken, som han fortsatte til sin død, bragte ham større økonomisk udbytte, og hans dødsbo gav kun 9000 rdl. til hans arvinger.